ושל בית הכסא רעות של סם ושל שחוק ושל פירות יפות [1]ביום שיזועו שומרי הבית והתעותו וגו' ביום שיזועו שומרי הבית אלו הכסלים והצלעות והתעותו אנשי החיל אלו שוקים ובטלו הטוחנות אלו שינים וחשכו הרואות בארובות אלו עינים א"ל קיסר לר' יהושע בן חנניה מ"ט לא אתית לבי אבידן א"ל טור תלג סחרוני גלידין כלבוהי לא נבחין טחנוהי לא טוחנין בי רב אמרי אדלא אבידנא בחישנא [א]תניא רבי יוסי בר קיסמא אומר טבא תרי מתלת ווי לה לחדא דאזלא ולא אתיא מאי היא א"ר חסדא ינקותא כי אתא רב דימי אמר ינקותא כלילא דוורדא סבותא כלילא [ב]דחילפא תנא משמיה דרבי מאיר דוק בכבי ותשכח בניגרי שנאמר [2]ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו א"ל שמואל לרב יהודה [ג]שיננא שרי שקיך ועייל לחמך עד ארבעין שנין מיכלא מעלי מכאן ואילך משתי מעלי א"ל ההוא גוזאה לר' יהושע בן קרחה מהכא לקרחינא כמה הוי א"ל כמהכא לגוזניא א"ל צדוקי ברחא קרחא בארבעה אמר ליה [ד]עיקרא שליפא בתמניא חזייה דלא סיים מסאניה א"ל דעל סוס מלך דעל חמור בן חורין ודמנעלי בריגלוהי בר איניש דלא הא ולא הא דחפיר וקביר טב מיניה א"ל גוזא גוזא תלת אמרת לי תלת שמעת הדרת פנים זקן שמחת לב אשה [3]נחלת ה' בנים ברוך המקום שמנעך מכולם א"ל קרחא מצויינא אמר ליה עיקרא שליפא תוכחה א"ל רבי לר' שמעון בן חלפתא מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל כדרך שהקבילו אבותי לאבותיך א"ל סלעים נעשו גבוהים קרובים נעשו רחוקים משתים נעשו שלש משים שלום בבית בטל: [4]וסגרו דלתים בשוק וגו' אלו נקביו של אדם בשפל קול הטחנה בשביל קורקבן שאינו טוחן ויקום לקול הצפור שאפילו צפור מנערתו משנתו וישחו כל בנות השיר שאפילו [ה](קול שירים ושירות) דומות עליו כשוחה ואף ברזילי הגלעדי אמר לדוד [5]בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע מכאן שדעותן של זקנים משתנות אם יטעם עבדך את אשר אוכל ואת אשר אשתה מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות אם אשמע עוד בקול שרים ושרות מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות אמר רב ברזילי הגלעדי שקרא הוה דההיא אמתא דהויא בי רבי בת תשעין ותרתין שנין והות טעמא קידרא רבא אמר ברזילי הגלעדי שטוף בזמה הוה [ו]וכל השטוף בזמה זקנה קופצת עליו תניא רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר [ז]תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם שנאמר [6]בישישים חכמה ואורך ימים תבונה ועמי הארץ כל זמן שמזקינין טפשות נתוספת בהן שנאמר [7]מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח [8]גם מגבוה ייראו שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים וחתחתים בדרך בשעה שמהלך בדרך נעשו (א) לו [ח]תוהים וינאץ [ט]השקד זו קליבוסת ויסתבל החגב אלו עגבות ותפר האביונה זו חמדה רב כהנא הוה פסיק סידרא קמיה דרב כי מטא להאי קרא נגיד ואתנח אמר ש"מ בטל ליה חמדיה דרב אמר רב כהנא מאי דכתיב [9]כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה [8]כי הולך האדם אל בית עולמו א"ר יצחק [י]מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר כשהן נכנסין כולן בשער אחד נכנסין כשהן לנין כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [10]כי הילדות והשחרות הבל דברים שאדם עושה בילדותו משחירים פניו לעת זקנתו [כ]ואמר רבי יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי שנאמר [11]אך בשרו עליו יכאב אמר רב חסדא נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה שנא' ונפשו עליו תאבל וכתיב [12]ויעש לאביו אבל שבעת ימים אמר רב יהודה [ל]מת שאין לו מנחמין הולכין י' בני אדם ויושבין במקומו ההוא דשכיב בשכבותיה דרב יהודה לא היו לו מנחמין כל

של בית הכסא. מתוך יסורין: **של פירות.** כגון ריח מרגל: **הכסלים.** ליפלאנק"ש: **והצלעות.** שהן שומרין בני המעיים ותיותו של אדם וסוגרין בעדם: **אלו שוקיים.** שכחו של אדם נסמך עליהם: **לבי אבידן.** מקום העשוי להתווכח שם לדוקים ובייתוסים (א) עם ישראל במקראות: **טור תלג.** ההר נעשה שלג כלומר ראשי לבן: **סחרוני גלידין.** סביבותיו של הר מלאו קרח כלומר שפמי וזקני הלבינו: **כלבוהי לא נבחין.** קולי אינו נשמע: **טחנוהי.** השינים: **אדלא אבידנא בחישנא.** אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש. מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע ונראה כמי שמבקש דינר האבד לו: **תרתי טבא מתלת.** טובים ב' הרגלים של ימי בחרות מג' של זקנה שצריך משענת עם רגליו: **ווי לה.** חבל עליה כלומר יש לנו להתאונן ולצעוק ווי ההולכת ואינה חוזרת: **כלילא דוורדא.** נזר של וורד: **חילפא.** אורטיא"ש: **דוק בכבי ותשכח בניגרי.** אכול הרבה ותמצא האכילה בפסיעותיך שיחזק כחך. דוק כמו אכלה מדקה (דניאל ז) לשון כוסס: **שרי שקיך.** פתח פיך: **גוזא.** סריס ולדוקי היה: **מהכא לקרחינא כמה הוי.** כמה מהלך יש מכאן עד הקרח. ולהקניטו על קרחתו נתכוון: **כמהכא לגוזניא.** כמו שמכאן עד הסרים: **אמר ליה לדוקי ברחא קרחא בארבעה.** שהקרח לקוח בארבע. ברחא קרחא הוא עז על שם שאינו מלובש בצמר כרחל קרוי קרחא: **אמר ליה.** רבי יהושע: **עיקרא שליפא.** שה שביציו עקורים ונתוקין לוקחין בשמנה: **חזייה.** לדוקי לרבי יהושע דלא סיים מסאניה: **קרחא מצויינא.** אתה הקרח במריבה אתה באת עמדי בתמיה: **אמר לו רבי יהושע עיקרא שליפא תוכחה.** אתה הסרים להקניטני ולהתווכח עמי באת: **לא הקבלנו פניך.** לא הקבלת פני. ודרך ענוה קאמר ליה: **סלעים.** קטנים נעשו גבוהים שזקנתי: **קרובים.** נדמין לי כרחוקים: **שתים נעשו לי שלש.** שצריך אני משענת: **משים שלום בבית.** אבר תשמיש: לישנא אחרינא **קרובים נעשו רחוקים.** מרוב חלשות של אדם כשמזקין צריך להרחיק רגליו זה מזה: **שאינו טוחן.** שאין בני מעיו טוחנין אכילתו: **קורקבן.** הוא המסס שקורין ציגפי"ל: **כל בנות השיר.** כל קולות של שיר הויין ליה שוחה: **שדעתן של זקנים משתנות.** דכתיב האדע בין טוב לרע ובזקנה מרובה קאמר: **מתרפטות.** מתבקעות. כמו מנעל המרופט (לעיל דף קמא:): **מתכבדות.** כמו ואזניו הכבד (ישעיה ו): **שטוף.** כמו סוס שוטף במלחמה (ירמיה ח) להוט אחר הדבר ורודף: **וטעם זקנים יקח.** וע"כ מדקשי קראי אהדדי חד מתוקם בחכמים וחד בזקני השוק: **מגבוה ייראו.** יראים הם הזקנים מגבשושית שבדרכים ואומרים גבוהים הם: **תוהים.** פחדים: **וינאץ השקד.** אילן של שקדים ילין ויהיו בולטין גלים שלו: **זו קליבוסת.** עצם של הנק"א שהירך תקוע בו בולט ויוצא מרוב תשות כחו: **ויסתבל החגב.** דומה עליו כסבל משא כבד: **ותפר האביונה.** תבטל התאוה חמדת תשמיש: **פסיק סידרא.** מסדר פרשיות של פסוקים: **נגיד ואתנח.** רב: **חמדיה.** תאותו: **זו אשה.** אם לא על פי גזרת המלך לא היתה ראויה להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רצים אחריה: **מדור לפי כבודו.** מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד ואחד לבית המוכן לו: **בשער אחד.** אף כאן הכל מתים בענין אחד: **שאדם עושה בילדותו.** רוב תשמיש: **משחירים פניו.** מתיש כחו: **שאין לו מנחמים.** אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו: **במקומו.** במקום שמת שם:

מסורת הש"ם

א) תוס' ד"ה זושא פ"י, ב) [פי' מיני קמסותים ערוך], ג) [לעיל נג. ברכות נו. עירובין נד. חגיגה טו: ר"ה כד: כתובות יב: יז. נג. קדושין לג. גיטין עח: ב"ק יז. טו: לו: ב"ב קנג: ע"ז מג: סנהדרין פ: כריתות יט: נדה יג. יח. כה:], ד) [ג"ל אקא ערוך], ה) [ג"ל קול שרים ושרות], ו) [תענית ה:], ז) [קנים פ"ג מ"ו ובמפרש], ח) [תרגום של יחזקאל ותוה ערוך], ט) ע' מ"ר ויקרא פ' י"ח, י) [כ"מ פב:], כ) ברכות יח: לעיל יג:, ל) כס"ח: שם המינים והטומרים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' נעשה לבו תוהים תוהים וינאץ השקד:

לעזי רש"י

ליפלאנק"ש [פלנק"ש]. כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה).
אורטיא"ש. סרפדים.
ציגפיי"ל. הקיבה השלישית של מעלי גירה.
הנק"א. ירך.

רבינו חננאל

א"ל קיסר לר' יהושע מ"ט לא אתית לבי אבידן. פי' בי אבידן, בית שמתקבצין שם החכמים ונושאין ונותנין בדיני כל אומה ולשון. השיבו ר' יהושע טור תלג, סחרוהי גלידין, כלבוהי לא נבחין, טחנוהי לא טחנן. בבי רב אמרי (או לא אי דן פי' בן) [אדלא אבדן בחשנא]. ופירושו ההר כמהו שלג ודומה האדם להר, כלומר ראשו כיתפר השיבה, וסביבותיה שהן הלחיים נעשו גלידין והוא הקרח שנקרא גליד, והגרון והלשון אינן מריצין קול, ככי שהן השניים אינן טוחנין המאכל. אדלא אבדן בחשנא, כלומר הזקן שאינו מביט מה שבפניו מתירא שמא יכה ראשו באבן או בביוצא בה, וממשש בידו ונראה כאלו ממשש בדבר שאבד לו והוא כמין ממשש הזקן מה שלא אבד. טבי תרי מתלת. פי' יותר הוא טוב המהלך על ב' רגליו מן הזקן שצריך משען כגון מקל או שבט להשען עליו והוא כמו רגל שלישי. חבל על דאזלא ולא אתיא. פי' הבחרות הולכת כשיזקין האדם ואינה חוזרת אליו. ינקותא כלילא דוורדי. הבחרות כיצד של וורד ריחו נודף, ושל זקנה כתר של חילף שריחו מאוס. דוק בכבי ותשכח בנגרי. טחון בכבי בשיניים, כלומר אכול כדי שיהיה לך כח להלך ברגליך. א"ל ההוא גאוא, חתוך הערוה והוא סרים. א"ל לר' יהושע בן קרחה מהכא לקרחונא כמה, ביקש להודיעו שהוא קרח והזכיר לו דברים כמלעיג. והשיבו ר' יהושע כמו הכא לגזוניא, כלומר אתה גוזר. עוד אמר ליה ברחא קרחא בארבע, פי' (או) [עזר] כבש גדול בד' כספים. השיבו ר' יהושע (הדברים מוכיחין שגם אילו דברי הסריס הם שבקשו להודיעו כי השלוף ביוקר יותר מן הקרח, ילמדנו רבינו), איקא שליפא בתמניא, פי' עור תיש נתוק ביצים בשמונה כספים, שמבקשין אותו לעשותו נודות של שמן. חזייה דלא מסיים מסאניה, פירוש ראהו יחף כו'. א"ל קרחה מצוי, פי' א"ל קרחה מריבה תחרחר, כדכתיב הן לריב ומצה וגו'. השיבו ר' יהושע תיש נתוק תוכחה, אינם דברי ריב אלא דברי תוכחה. מפני מה לא הקבלנו פניך, למה לא באת אלינו להתראות פנים. מיכן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות. פי' מתרפטות, משתרבבות והוא מתרופפות אינם מתאמצת להסתם הפה בחזקה. גבשושית, פי' גב קטן של עפר. קליבוסת, פירוש (מן) [בין] הפקיקלות, ומפורש באילו טרפות תרבא דאקליבוסתא. והפר האביונה זו חמדה, כמו בטלה ממנו תאות אשה. פי' טולניתא, כמו על שאין בה ממש.

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ד מהלכות דעות הלכ"ט טור שו"ע או"ח סימן רמ סעיף יד:

מט ב מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שעו סעיף ג [וברב אלפס מו"ק פ"ג דל"ו.] וברא"ש שם סימן פ"ט:

◆

תורה אור השלם

1 ביום שיזעו שמרי הבית והתעותו אנשי החיל ובטלו הטחנות כי מעטו וחשכו הראות בארבות: קהלת יב ג

2 כי עשה נעשה את כל הדבר אשר יצא מפינו לקטר למלכת השמים והסיך לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבתינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחצות ירושלם ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו: ירמיהו מד יז

3 הנה נחלת יי בנים שכר פרי הבטן: תהלים קכז ג

4 וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר: קהלת יב ד

5 בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות ולמה יהיה עבדך עוד למשא אל אדני המלך: שמואל ב יט לו

6 בישישים חכמה וארך ימים תבונה: איוב יב יב

7 מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח: איוב יב כ

8 גם מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה כי הלך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הספדים: קהלת יב ה

9 כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד: תהלים לג ט

10 והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדות והשחרות הבל: קהלת יא י

11 אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל: איוב יד כב

12 ויבאו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים: בראשית נ י

◆

רב נסים גאון

אמר לה סלעים נעשין גבוהים. כמו שנאמר אח"כ שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים. ושאר הענין פירשוהו במקצת ההגדה וכך אמרו, רחוקים נעשו קרובים אילין עיניא דהוון חמיאן מרחוק אף מקרוב ליתנון חמאן, קרובים נעשו רחוקים אילין אודניא דהוון שמעין בחד זמן כדו אף במאה זימנין ליתנון שמעין, ב' נעשו ג' חוטרא ותרין ריגליא. משים שלום בבית בטל זו תאוה שהיא מעלה שלום בין איש לאשתו.